

<https://doi.org/10.62837/2024.9.165>

SEVINC TALİBOVA

Bakı Avrasiya Universiteti

doktorant

Sevinctalibova08@gmail.com

ORCID: 0009-0009-8415-0447

MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN DİLİNİN ONOMASTİK LEKSİKASI (ANTROPONİMLƏR)

Xülasə

Dilin lüğət tərkibinin xüsusi adlar sistemi - onomastik leksik qatda baş verən dəyişikliyi izləmək nəzəri və praktik baxımdan çox əhəmiyyətlidir. Onomastik leksika müasir dil mənzərəsinin aynası olmaqla yanaşı tarixin bütün izlərini özündə əks etdirir. Xalqın dini, mədəni dəyərləri, dünyagörüşü, genesizi onomastik leksikada qorunur. İstənilən dilin inkişaf xüsusiyyətləri, yad təsirlərdən qorunma mexanizmi haqqında dolğun informasiyanı almağın yolu onomastik leksikanı öyrənməklə mümkündür. Dilin lüğət tərkibinin onomastik leksikası dil sistemində forma və məzmununa görə fərqlənən, xalqın və dilin formalaşması tarixi ilə səsleşən leksik vahidlərin məcmusunu əhatə edir. Müstəqillik illərində Azərbaycan dilinin onomastik sistemində baş verən dəyişiklik dilin inkişaf qanunauyğunluğunun təzahürü və eyni zamanda dövrün tələblərindən irəli gələn zərurətin nəticəsi kimi meydana çıxmışdır. Məqalədə müstəqillik illərində Azərbaycan dilinin antroponimik sistemində (ad, soyad, təxəllüs) baş verən dəyişikliklər araşdırılmış və dəyişikliyə səbəb olan amillərə aydınlıq gətirilmişdir. Son illər şəxs adlarının seçilməsində tarixilik, ənənəvilik, müasirlik prinsiplərindən hansına üstünlük verilməsi məsələsinə toxunulmuşdur. Müstəqillik illərində Azərbaycan dilinin soyad sistemində müzakirə olunan soyadsonluqlarının müəyyənləşdirilməsində milliləşdirmə siyasətindən irəli gələrək təklif olunan -lı,-li, -lu, -lü; -soy; -gil;-zadə; variantları nəzərdən keçirilmişdir. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı nümayəndələrinin təxəllüs seçimi, seçilmiş materiallar əsasında araşdırılmışdır.

Açar sözlər: onomastika, antroponim, şəxs adları, soyadlar, təxəllüs

Onomastik leksik vahidlər dilin ümumi inkişaf qanunauyğunluğuna əsasən yaranır. Deməli, dilin leksik qatında baş verən istənilən dəyişikliyi izləmək üçün onomastik leksikanının inkişaf tempini, xarakterik xüsusiyyətlərini də öyrənmək lazımdır. *“Dildəki hər bir xüsusi ad-onomastik vahid ictimai-tarixi inkişafın məhsuludur. Xüsusi adlar keçmişin izlərini özündə mühafizə edib müasir zamana kimi gətirən real faktlardır, tarixin canlı şahidləridir”*[7,s 9].

Cəmiyyətin və eyni zamanda insan idrakının, təxəyülünün inkişafı yeni-yeni fəaliyyət sahələrinin yaranmasına səbəb olur ki, bu da nəticədə yeni nominasiya zərurətini yaradır. Bu zaman ya könə adlar yeniləri ilə əvəz edilir, ya da tamamilə yeni ad təyin olunur. Ümumi anlayışların seçilməsi, fərqləndirilməsi üçün istifadə olunan xüsusi adlar insanın çoxşaxəli fəaliyyətindən yaranan ehtiyacdır. Dilin lüğət tərkibinin xüsusi adlar sistemi - onomastik leksik qatda baş verən dəyişikliyi izləmək nəzəri və praktik baxımdan çox əhəmiyyətlidir. Onomastik leksika müasir dil mənzərəsinin aynası olmaqla yanaşı tarixin bütün izlərini özündə əks etdirir. Xalqın dini, mədəni dəyərləri, dünyagörüşü, genesizi onomastik leksikada qorunur. İstənilən dilin inkişaf xüsusiyyətləri, yad təsirlərdən qorunma mexanizmi haqqında dolğun informasiyanı almağın yolu onomastik leksikanı öyrənməklə mümkündür. *“Xalqın dünyagörüşü, estetik zövqü, ictimai-siyasi həyat, mədəniyyətin inkişafının təzahürü onomastik vahidlərdə əks olunur. “Onomastik leksika xalqın milli “mən”ini sübut edən ən etibarlı mənbədir[6,s3].*

Onomastik vahidlər yarandığı dövrün ideoloji, siyasi və mədəni dəyərlərinin də bilavasitə daşıyıcıları sayılırlar. Sovet hakimiyyəti illərində soyadların, bir qisim şəxs adlarının, toponimlərin sovet ideologiyasını əks etdirməsi də dövrün tələbindən irəli gələn amil idi. *“Xüsusi adlar müəyyən sosial və tarixi şəraitdə yaranır və fəaliyyət göstərir, özündə bu və ya digər etnos haqqında mühüm sosiokultur informasiya daşıyır [5,174].*

Onomastik sistemin həssas, cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər nəticəsində yeni məzmun qazanan mənsub olduğu xalqın dünyagörüşü, həyat tərz, adət-ənənəsi, dini etiqadı, mədəniyyəti ilə sıx bağlı olan xüsusi söz qrupu antroponimlər adlanır. *“Hər bir tarixi dövrdə şəxs adları millilik, tarixilik və müasirlik prinsipləri əsasında təşəkkül etmişdir. Çünki hər bir şəxs adı istər dilçilik, istərsə də antroponimik vahid kimi onu yaradan xalqın milli təfəkkürü, dünyagörüşü, mənəvi zövqü, tarixi və mədəni inkişaf səviyyəsi ilə yaxından bağlıdır”[1, 10].*

Antroponimlər insanların həyat fəaliyyəti, insanın və onun daxil olduğu qrupun tələbatının ödənilməsi üçün yaranmış, cəmiyyət inkişaf etdikcə o da dəyişmiş, yeni forma və məzmun qazanmışdır. Antroponimik sistemi təşkil edən, şəxs adları, soyadlar, təxəllüs, ləqəb, titul, fəxri adları şərti olaraq iki qrupa bölmək olar: əsas adlar və köməkçi adlar. Sözsüz ki, bu sistemin ən qədim ünsürü şəxs adlarıdır. *“Şəxs adları həm etnik, yəni həm də şərti işarədir”[3,58].* Onomastik tədqiqatlarda şəxs adlarına xalqın “vizit kartı”, “identifikasiya”sı deyilməsinə əsas səbəb onun xalqları, millətləri bir-birindən fərqləndirən başlıca üsürlərdən biri olması ilə əlaqədardır. Antroponimlərin yaranma tarixi, xalqın tarixi qədər qədimdir. *“Adların yaranmasında fərd halında bütün xalq iştirak edir. Adlarda tarixi keçmişimiz və bugünkü həyatımız, istək və arzularımız uyuyub-yatır, onlarda tarixin ayrı-ayrı kəsirləri və bu kəsirlərdə baş verən müxtəlif hadisələr heykəlləşmiş, dövrümüzdə qədər mühafizə olunmuşdur” [2,15].* Ərəb istilasına qədər Azərbaycan dilinin antroponimik sistemini Türk adları təşkil edirdi. Bunu qədim daşüstü

abidlərin, “Kitabi Dədə Qorqud” dastanının leksikasını araşdırdığımız zamanı müşahidə edə bilərik. Ərəb işğalı, islam dinin yayılmasından sonra isə ərəb, fars mənşəli adlar XX s. 20- ci illərinə qədər adlandırma sistemində üstünlük təşkil etdi. Sovet hakimiyyəti illərində rus mənşəli, bolşevik ideologiyasını əks etdirən xüsusi adlar dilə daxil olsa da, üstünlük milli adlarda idi. Azərbaycan dilinin onomastik sistemini araşdıran Y.Cəfəri bu zaman kəsimində antroponimik sistemin dəyişiminə təsir edən amilləri belə xarakterizə etmişdir: *“Beynəlxalq aləmə integrasiya və bunun gündəlik həyatımızda, məişətimizdə əksi, elektron kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafı, Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin formalaşması, vətənpərvərlik təbliğatı, ayrı-ayrı xalqlara və şəxsiyyətlərə münasibətin dəyişməsi, eləcə də Dağlıq Qarabağ münaqişəsi”* [4,s93]. Azərbaycan Respublikasının əhalisinin 90 faizindən çoxu müsəlman olan ölkəmizdə antroponomik sistemin dini adlardan təşkil olunması təsadüfi deyil. 12 may 2011-ci il “Adın, ata adının və soyadın verilməsi və dəyişdirilməsi qaydaları”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarına əsasən *“Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinin 53.2 maddəsinə müvafiq olaraq uşağa ad valideynlərin razılığı ilə verilir”*[11] və ad seçilərkən müvafiq qanunun 1.4. maddəsində qeyd edildiyi kimi *“Uşağın mənafeyinə xələl gətirə biləcək, habelə şəxsin cinsinə uyğun gəlməyən və ya gülünc adın verilməsinə yol verilmir”* [11] tələbinə cavab verməlidir. Valideynlərə kömək məqsədi ilə tələblərə adların seçilməsi üçün tələb olunan *“Millilik, tarixi-ənənəvi, müasirlik prinsipinə”* [2,s 16-18). Azərbaycan Ədliyyə Nazirliyi və Milli Statistika Komitəsi hər il uşaqlara verilən adların statistik göstəricisini hazırlayır. Burada 2008-2011 və 2020-2023-cü illərin göstəricilərinə əsasən azərbaycanlı valideynlərin uşaqlarına hansı adları verdiklərinə nəzər yetirək.

2008		2009		2010		2011	
Oğlan	qız	Oğlan	Qız	Oğlan	Qız	Oğlan	Qız
Əli	Fatimə	Əli	Fatimə	Əli	Zəhra	Yusif	Nuray
Murad	Nərmin	Hüseyn	Pərvanə	Məhəmməd	Nuray	Əli	Zəhra
Məhəmməd	Fidan	Məhəmməd	Aysel	Hüseyn	Fatimə	Hüseyn	Fatimə
Hüseyn	Zəhra	Fərid	Aytac	Murad	Fidan	Məhəmməd	Ayan
Nihad	Nuray				Zeynəb		

2020		2021		2022		2023	
Oğlan	qız	Oğlan	Qız	Oğlan	Qız	Oğlan	Qız
Uğur	Zəhra	Əli	Zəhra	Uğur	Zəhra	Yusif	Zəhra
Əli	Zeynəb	Yusif	Zeynəb	Əli	Aylin	Uğur	Zeynəb
Hüseyn	Məryəm	Hüseyn	Məryəm	Hüseyn	Zeynəb	Əli	Mələk
Ömər	Aylin	Uğur	Fatimə	Yusif	Məryəm	Hüseyn	Nilay
Məhəmməd	Mələk	Məhəmməd	Aylin	Məhəmməd	Fatimə	Ömər	Məryəm
Murad	Fatimə	Ömər	Mələk	Raul	Nilay	Məhəmməd	İnci
Raul	Nuray	Murad	Nilay	Ömər	Mələk	Raul	Aylin

Ayxan	İnci	Raul	Nuray	Murad	Ayla	Murad	Ayla
Tunar	Dəniz	Tunar		Adəm	İnci	Adəm	Fatimə

Cədvələ əsasən qeyd edə bilərik ki, 2008-2011-ci illərdə oğlan adlarından Əli, Yusif, qız adlarından Fatimə, Zəhra, 2020-2023-cü illərdə isə oğlan adlarından Uğur, Əli, qız adlarından Zəhra adı valideynlərin ən çox seçdikləri adlar siyahısında birincidir. Fikrimizcə, uşaqlara dini adların qoyulmasının əsas səbəbləri içərisində müstəqillik illərində dini təbliğatın artması, insanların dini inanclarını açıq formada ifadə edə bilməsidirsə, digər səbəb isə dini adların uşaqlarını qoruması inancından irəli gəlir. Burda bir məsələyə diqqət edək. Əgər 2008-2011-ci illər statistikasında oğlan adlarından Məhəmməd, Həsən adları, qız adlarından isə Fatimə, Zeynəb dini adları uşaqlara qoyulurdusa, hazırda müvafiq olaraq Əli, Ömər, Zəhra adları ilk pillələlərdə yer alıb. 2020-ci ildə Uğur adı oğlanlara qoyulan ən məşhur ad olmuşdur. Yaxın tariximizin şanlı səhifəsi, Azərbaycanın mərd oğullarının qəhrəmancasına qazandığı II Vətən müharibəsinin gətirdiyi zəfər sevincinin şərəfinə valideynlər oğlan övladlarına Uğur, Polad, Zəfər adlarını vermişlər.

Adlandırma sistemində ortaq türk adlarının, Türkiyə türkcəsinin, xüsusilə türk seriallarının da təsiri son illər hiss olunur. Yağmur, Damla, Dəniz, Ayla, Aylin, Nihan, Banu, Onur, Oğuz, Atilla, Alpaslan, Alptəgrül, Turan və bu kimi adların uşaqlara verilməsi qeyd etdiyimiz amillərlə bağlıdır.

Qeyd olunanlara əlavə olaraq Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin təqdim etdiyi və son illər, xüsusən son 5 il ərzində uşaqlara verilmiş, yəni valideynlərin seçimi olan adlar Azərbaycan dilinin müasir antroponimikasının mövcud vəziyyətini təsvir etməyə imkan verir. Uğur, Əli, Zəhra, Yusif, Hüseyn, Zeynəb, Məryəm, Aylin, Fatimə, Mələk, Məhəmməd, Nilay, Ömər, Murad, Raul, Nuray, İnci, Ayla, Dəniz, Mədinə, Ayxan, Tunar, Adəm, İleyla, Melisa, Ayan, Nuray, Xədicə, İbrahim. Banu, Ümid, Yağmur, Rəsul, Fateh, Mehdi, Nazlı, Tuncay, Əsma, Nur, Həsən, Onur, Emil, Səma, Fidan, Gülay, Turan, Davud, Nihad, Kənan, Aysu və başqaları.

Müstəqillik illərində Müasir Azərbaycan dilinin antroponimiyasının aktual məsələlərindən biri də soyad sonluqlarının verilməsi ilə bağlı idi. *“Soyadları cəmiyyətdə qan qohumluğu olan bir insan qrupunun başqa qan qohumluğu olan bir insan qruplarından fərqləndirməyə xidmət edir”* [9, s91].

Yadigar Cəfərli soyadın yaranamsının tarixi zərurət olduğu faktını əsaslandıraraq qeyd etmişdir: *“Cəmiyyətin sosial-iqtisadi inkişafı, əhalinin sayca artması, bir yerdə məskunlaşanlar arasında eyni adı müxtəlif şəxslərin daşınması, adın sosial-fərqləndirmə funksiyasının dəyişməsi, müxtəlif xalqlar arasında müxtəlif tipli əlaqə və münasibətlərin genişlənməsi səbəbindən yaranmış və kütləviləşmişdir”* [4, s124].

Soyadların milliləşməsi prosesinə Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinin 2 fevral 1993-cü il tarixində *“Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının soyadlarının dövlət dilinə uyğunlaşdırılması haqqında”* verdiyi qərarla başlanmışdır.

2010-2011-ci illərdə soyadların milliləşdirilməsi ilə bağlı məsələ yenidən gündəmə çıxarıldı. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Terminologiya Komissiyasının nəzdində Adlar və Soyadlar üzrə Xüsusi Komissiya yaradıldı. Komissiya bununla bağlı yeni bir tövsiyə sənədi hazırladı və AMEA Rəyasət Heyətinin müvafiq qərarı ilə təsdiq olundu. Sonra bu sənəd Nazirlər Kabinetinə və Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim edildi. Komissiyanın təqdim etdiyi sənəddə soyad sonluqlarının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı qeyd olunan təkliflər yer almışdır:

“-ı”, “-li”, “-lu”, “-lü” sonluğu əksər dilçi-alimlərimiz tərəfindən məqbul sayılan soyad sonluğudur. Azərbaycan dilinin qayda-qanunlarına uyğunluq eyni zamanda milli şəkilçi olması baxımından ən ideal variant hesab edilir: Əlili Lalə, Əhmədli Tofiq, Qurbanlı Emin .

“zadə”; fars mənşəli soyad sonluğu olub, mənası “oğlu” deməkdir. “oğlu” leksik vahidi qədim soyadsonluğu hesab edilir. Qədim abidələrimizdə rast gəlinir.

“soy” leksemi də dilimiz üçün yad hesan olunmur. Soyad sonluqlarının şəkilçisiz işlənməsi variantı son illər daha çox yazıçı, şair və mətbuat yazarlarının istifadə etdikləri formadı. Ramiz Rövşən, İham Əziz, Kamal Abdulla, Fərid Hüseyn, Səhər Əhməd, Şərif Ağayar, Kənan Hacı, Ramil Əhməd və başqaları.

Təxəllüs Köməkçi ad kateqoriyasına daxil olan təxəllüslərdən daha çox yaradıcı şəxslər istifadə edirlər. Sırası insanların təxəllüslərə ehtiyacı olmamışdır. Təxəllüslərdən istifadənin müxtəlif məqsəd və formaları var. *“Təxəllüslər sənətkarların əsl adları deyil, özləri üçün seçdikləri uydurulmuş, yalançı, şərti adıdır. Onlardan müxtəlif səbəblərə görə istifadə olunur. Bəziləri mürtəcə qüvvələrdən qorunmaq, bəziləri isə həqiqi adlarının axıcı səslənməsi, özünün hər hansı keyfiyyətini nəzərə çatdırmaq üçün bəhrələnilir”*[10, s44]. A.Qurbanov təxəllüslərin yaranma səbəbini 3 məqamdan irəli gəldiyini qeyd etmişdir: 1.Təxəllüs şəxsiyyəti qorumaq, onun yaradıcılığına yol açmaq üçün verilir; 2.Parlaq istedadla malik olan sənətkarlar özlərini dərk etmiş, sənət zirvəsinə qalxma məqamında öz yaradıcılıq himnin-təxəllüsünü yaratmışlar; 3. Sənət meydanında “at oynatmağa” can atan, gənclik ehtiraslarından irəli gələrək şeir, hekayə yazan gənclər özlərini tanıtmək, şöhrətə çatmaq naminə yüksək pafoslu, təmtəraqlı, ilk baxışdan effekt yaradan təxəllüslər seçirlər”[8, s103].

Müstəqillik illərində Azərbaycan dilinin köməkçi ad kateqoriyasına daxil olan təxəllüslərin seçimində gizlilik məramı deyil, adın daha çox diqqəti çəkməsi, oxucunun marağına səbəb olması məqsədi ilə seçildiyinin şahidi oluruq. Aydın Paşayev onomastik vahidlərdən düzələn təxəllüslərin 16 növünü abreviatur (rəsmi xüsusi ad birləşməsi), avtonim (müəllifin əsl adı, atasının adı və ya soyadlarından düzələn təxəllüslər), toponim (toponimik vahidlərdən), etnonim (xalq, tayfa, etnik mənsubiyyətlə bağlı olan), ginkonim (ərin arvadın adı və ya ləqəbi ilə adlandırılması), andronim (qadın sənətkarlar tərəfindən təxəllüs kimi qəbul edilmiş kişi adı və ya soyadı), allonim (başqa bir- ən çoxda vəfat edən şəxsin adından ibarət), titlonim (titullardan ibarət olan), ideonim (insanın müxtəlif zehni fəaliyyəti ilə bağlı olan söz

və söz birləşmələrindən yaranır), aristonim (müəllifin həqiqi adına aid olmayan ləqəb və ya titulun artırılması), zoonim (zoonimlə ifadə olunan təxəllüslər), astronim (planetlərin, ulduzların, səyyarənin, kiçik planetlərin, bürclərin xüsusi adları), teonim (Allahların, ilahi varqların xüsusi adları), agionim (müqəddəs varlıqların adı), teofor (dini təfəkkürlər bağlı yaradılmış şəxs adları), mifonim (real həyatda olmayan bütün canlı və cansız əşyaların adları) olduğunu qeyd etmişdir. [8, s300].

Müstəqillik illərində ayrı-ayrı qələm adamları tərəfindən seçilən təxəllüslər: Etimad Başkeçid (Etimad Murtuz oğlu Muradov), İlqar Fəhmi (İlqar Əliabas oğlu Paşayev), Ayxan Ayvaz (Ayxan Eyvaz oğlu Həsənov), Sərdar Amin (Sərdar İmaməddin oğlu Tağıyev), İradə Tuncay (İradə Məmməd qızı İbrahimova), Şəhriyar Del Gerani (Şəhriyar Dadaşov), Murad Köhnəqala (Murad Piri oğlu Mahmudov), Kəramət Böyükçöl (Kəramət Qəşəm oğlu Nəcəfov), Aqşin Yenisey, Yasəf Türksəs, Azər Turan (Azər İmamverdi oğlu Əbilov), Seymur Baycan, Günel Mövlud (Günel Vəzir qızı İmanova), Rasim Qaraca, Vüqar Van (Vüqar Babazadə), Mübariz Ören (Mübariz Hübət oğlu Rəfiyev) və başqaları.

NƏTİCƏ

Bildiyimiz kimi, antroponimlər onomastik sistemin qədim eyni zamanda millilik baxımından fərqlənən leksik-semantik vahidlərdən ibarət yarusudur. Azərbaycan Ədliyyə Nazirliyi və Milli Statistika Komitəsinin hər il verdiyi statistik məlumatlara əsasən (2008-2023) valideynlər qız və oğlan övladlarına ad seçərkən dini adlara üstünlük veriblər. 2008-2011-ci illərdə oğlan adlarından Əli, Yusif, qız adlarından Fatimə, Zəhra, 2020-2023-cü illərdə isə oğlan adlarından Uğur, Əli, qız adlarından Zəhra adı valideynlərin ən çox seçdikləri adlar siyahısında birincidir. Adlandırma sistemində ortaqlıq türk adlarının, Türkiyə türkcəsinin, xüsusilə türk seriallarının da təsiri son illər hiss olunur. Yağmur, Damla, Dəniz, Ayla, Aylin, Nihan, Banu, Onur, Oğuz, Atilla, Alpaslan, Alptəgrül, Turan və bu kimi adların uşaqlara verilməsi qeyd etdiyimiz amillərlə bağlıdır.

Soyad sonluqlarının –zadə,-lı, -li, -lu,-lü forması və sonluqsuz variantları kəmiyyət göstəricilərinə görə artmışdır. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatının nümayəndələri Başkeçid, Böyükçöl, Yenisey, Del Gerani, Amin, Turan, Köhnəqala və bu tip təxəllüslərə üstünlük vermişlər.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Abdullayeva M. Azərbaycan dili və Türkiyə türkcəsində onomastik vahidlər. Bakı, “Zəngəzurda”, 2022, s.140
2. Adilov M, Paşayev A. Azərbaycan onomastikası(qısa öçerklər). Bakı, “Elm” 2019, s.104
3. Bayramov A. Azərbaycan onomastikası. Bakı, “AM965”, 2015, s.319
4. Cəfərli Y. Azərbaycan dilinin onomastikası müstəqillik dövründə. Bakı, “Elm və təhsil”, 2015 s.385

5. Həbibli R. Tətbiqi onomastika məsələləri. Bakı, MSV, 2018, s. 224
6. Həbibli R. Onomastik vahidlərin linqvokulturoloji xüsusiyyətlər. Bakı, "Müəllim", 2023, s. 228
7. Qurbanov A. Azərbaycan onomalogiyasının əsasları I cild (II cild). Bakı, 2019, s.280
8. Qurbanov A. Azərbaycan onomalogiyasının əsasları. II cild(2cilddə). Bakı, AMEA, s.201
9. Paşayev A. Azərbaycan antroponimiyasının leksik problemləri. Bakı, "Maarif" 1997, s.253
10. Paşayev A. Təxəllüsşünaslığı giriş. Bakı, "Elm və təhsil", 2018, s.304
11. <https://e-qanun.az/framework/21676>

Севиндж Талыбов

Ономастическая лексика азербайджанского языка (антропонимы) в годы независимости

Резюме

Очень важно с теоретической и практической точки зрения проследить изменения, происходящие в ономастическом лексическом слое - системе специальных названий словарного запаса языка. Ономастическая лексика является зеркалом современного языкового ландшафта и отражает все следы истории. В ономастической лексике сохраняются религиозные и культурные ценности, мировоззрение и генезис народа. Получить полную информацию об особенностях развития любого языка и механизме защиты от инородных влияний можно путем изучения ономастической лексики.

Ономастическая лексика языка включает в себя совокупность лексических единиц, различающихся по форме и содержанию в языковой системе и перекликающихся с историей народа и языка. В годы независимости изменение ономастической системы азербайджанского языка появилось как проявление закономерности развития языка и в то же время как следствие необходимости, вытекающей из требований времени.

В статье исследованы изменения, произошедшие в антропонимической системе азербайджанского языка (имя, фамилия, псевдоним) за годы независимости, и уточнены факторы, вызвавшие эти изменения. В последние годы решается вопрос о том, какому из принципов историчности, традиции и современности следует отдать предпочтение при выборе личных имен. -li, -li, -lu, -lü, предложенные в результате политики национализации при определении окончаний фамилий, обсуждавшихся в фамильной системе азербайджанского языка в годы независимости; - соя; - глина; варианты были рассмотрены. На основе избранных материалов исследован выбор псевдонимов представителей современной азербайджанской литературы.

Ключевые слова: ономастика, антропоним, личные имена, фамилии, псевдонимы.

Sevinj Talibova

**The onomastic lexicon of the Azerbaijani language
(anthroponyms) during the years of independence**

Abstract

It is very important from the theoretical and practical point of view to follow the changes that occur in the onomastic lexical layer - the system of special names of the vocabulary of the language. The onomastic lexicon is a mirror of the modern language landscape and reflects all the traces of history. The religious and cultural values, outlook and genesis of the people are preserved in the onomastic lexicon. The way to get complete information about the development features of any language and the mechanism of protection against foreign influences is possible by studying the onomastic lexicon.

The onomastic lexicon of the vocabulary of the language includes a set of lexical units that differ in form and content in the language system and resonate with the history of the nation and the language. During the years of independence, the change in the onomastic system of the Azerbaijani language appeared as a manifestation of the regularity of the language's development and at the same time as a result of the necessity arising from the requirements of the time.

In the article, the changes that occurred in the anthroponymic system of the Azerbaijani language (name, surname, pseudonym) during the years of independence were investigated and the factors that caused the change were clarified. In recent years, the question of which of the principles of historicity, tradition, and modernity should be preferred in the selection of personal names has been addressed. -lı, -li, -lu, -lü, proposed as a result of the policy of nationalization in determining the surname endings discussed in the surname system of the Azerbaijani language in the years of independence; - soya; - clay; options have been considered. The choice of pseudonyms of representatives of modern Azerbaijani literature was investigated on the basis of selected materials.

Key words: onomastics, anthroponym, personal names, surnames, pseudonym

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 19.09.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 30.09.2024

**Rəyçi: Fil.ü.f.d., dos. Təhminə İsmayılova
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**